

Prawo petycji w RFN

1. Prawo petycji w niemieckim konstytucjonalizmie – uwagi wstępne

Prawo petycji ma długą tradycję w niemieckim konstytucjonalizmie. W literaturze niemieckiej wskazuje się, że należy ono wręcz do kamieni węgielnych europejskiej kultury prawnej¹. Już Pruski Ogólny Landrecht z 1794 r. przewidywał możliwość wnoszenia prośb do monarchy. Łącznikiem dla późniejszych rozwiązań konstytucyjnych był natomiast § 159 konstytucji z 1848 r. (*Paulskirchenverfassung*), który używał określenia „prawo petycji”. Z pewnymi ograniczeniami prawo to przewidywała także konstytucja pruska z 1850 r. (art. 32) oraz konstytucja Rzeszy z 1871 r. (art. 23). Ta ostatnia gwarantowała prawo do wnoszenia petycji do Reichstagu w celu wzmocnienia parlamentarnej kontroli nad rządem, niemniej zrezygnowała z formuły praw podstawowych.

Konstytucja weimarska z 1919 r. w art. 126 ostatecznie zagwarantowała wszystkim Niemcom nieograniczone prawo petycji jako indywidualne prawo podmiotowe, zaś adresaci petycji zostali zobowiązani do jej przyjęcia i merytorycznego rozpatrzenia oraz udzielenia odpowiedzi². Po 1919 r. konstytucje krajowe (poszczególnych landów) zniósły częściowo prawo skargi do parlamentu. W okresie Trzeciej Rzeszy prawo to zostało natomiast faktycznie definitywnie usunięte³.

Z uwagi na mocne historyczne korzenie instytucji petycji w Niemczech widzi się w niej niekiedy relikty dawnej epoki konstytucyjnej. Wyrazem tego, jak się podkreśla, jest fakt zaniedbywania problematyki prawa petycji w niemieckiej nauce prawa⁴. Wskazuje się też, że nie została podjęta w wystarczającym stopniu kwestia „rewitalizacji” i „rozbudowy” prawa petycji oraz debaty partycypacyjnej. W miejsce tego powołano do życia nową formę petycji – petycję publiczną (e-petycję), która obok instytucji europejskiej

---

¹ H. Bauer, *Partizipation durch Petition – zu Renaissance und Aufstieg des Petitionsrecht in Deutschland und Europa*, „Die Öffentliche Verwaltung” (DÖV), 2014, z. 11, s. 453 i n.

² *Von der Untertanenbitte zum politischen Bürgerrecht – Einführung in das Petitionsrecht*, https://www.bundestag.de/bundestag/ausschuesse18/a02/dokumente/petitionsrecht_einfuehrung/260544 [dostęp 10.06.2015]

³ F.-W. Dollinger, [w:] *Grundgesetz: Mitarbeiterkommentar und Handbuch*, Tom I, Art. 1-37 GG, red. Umbach/Clemens, Heidelberg 2002, s. 1163–1164.

⁴ H. Bauer, *op. cit.*, s. 453–454 i tam powołana literatura.

inicjatywy obywatelskiej, jak również instytucji Ombudsmana, ma skuteczniej doprowadzić do wzmocnienia obywatelskiej partycypacji⁵.

Wspólną podstawą dla „tradycyjnych” form petycji i wspomnianej petycji publicznej jest art. 17 ustawy zasadniczej RFN z 1949 r. (dalej UZ) stanowiący, że „Każdy ma prawo zwracać się indywidualnie lub wspólnie z innymi z pisemnymi prośbami lub skargami do właściwych organów i do przedstawicielstwa narodu”⁶. Przepis ten jest wyrazem kontynuacji oraz wzmocnienia wcześniejszych rozwiązań konstytucyjnych w tym zakresie. Stanowi on także wyraz szczególnego akcentowania w konstytucji bońskiej potrzeby zapewnienia efektywnych środków ochrony konstytucyjnych praw i wolności także za pomocą środków pozasądowej ochrony praw podstawowych, do których należy prawo petycji⁷. Brzmienie art. 17 UZ odpowiada zatem zasadniczo ujęciu prawa petycji w art. 126 konstytucji weimarskiej⁸. Poszerzony został jedynie krąg uprawnionych do wnoszenia petycji – w konstytucji weimarskiej – *Jeder Deutsche* („Każdy Niemiec”), zaś w art. 17 UZ *Jedermann* („Każdy”). Zastąpiono także pojęcie *zuständige Behörde* (właściwe urzędy w konstytucji weimarskiej) na termin *zuständige Stelle* (właściwe organy)⁹.

Prawo petycji zostało istotnie wzmocnione w wyniku nowelizacji ustawy zasadniczej z 1975 r. i wprowadzenia art. 45c UZ, przewidującego powołanie przez Bundestag Komisji Petycji, do której obowiązków należy rozpatrywanie petycji i skarg kierowanych do Bundestagu zgodnie z art. 17 UZ¹⁰. Uprawnienia Komisji do rozpatrywania skarg określa ustawa. W RFN nie przyjęto generalnej ustawy o petycjach, natomiast uprawnienia Komisji Petycji Bundestagu reguluje ustawa o uprawnieniach Komisji Petycji z 19 lipca 1975 r.¹¹.

⁵ *Ibidem*, s. 454.

⁶ „Jedermann hat das Recht, sich einzeln oder in Gemeinschaft mit anderen schriftlich mit Bitten oder Beschwerden an die zuständigen Stellen und an die Volksvertretung zu wenden”.

⁷ K.-D. Borchardt, *Bundesrepublik Deutschland*, [w:] W. de Jong-Nikkeleit, U. von der Ohe, K.-D. Borchardt (red.), *Grundrechte in Europa und USA, Band I: Strukturen nationaler Systeme*, Kehl-Straßburg-Arlington 1986, s. 183, por. także H. Siekmann, G. Duttge, *Staatsrecht I: Grundrechte*, Frankfurt/Main 2000, 301; B. Banaszak, Ł. Żukowski, *System środków ochrony praw podstawowych w RFN*, „Przegląd Sejmowy”, 2009, nr 6, s. 49 i n.

⁸ Por. też R. Stürner, *Amicus curiae: Richterliche Informationsbeschaffung durch Beteiligung Dritter*, Tübingen 2015, s. 260 i n.

⁹ F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1163–1164.

¹⁰ Por. też *Kleine Geschichte des Petitionsrecht*, http://www.heidtrudhenn.de/index.php?mod=content&menu=40100&page_id=531. Por. także *Von der Untertanenbitte zum politischen Bürgerrecht* – *Einführung in das Petitionsrecht*, https://www.bundestag.de/bundestag/ausschuesse18/a02/dokumente/petitionsrecht_einfuehrung/260544.

¹¹ *Gesetz über die Befugnisse des Petitionsausschusses*, za: A. Dragan, Niemcy, [w:] *Prawo petycji w wybranych krajach członkowskich UE i w Rosji*, Opracowania tematyczne OT-548, Kancelaria Senatu, Warszawa 2008, s. 45 i n.

Prawo petycji przewidują również wszystkie obowiązujące konstytucje krajowe¹². Mimo że ich regulacje w tej materii przybierają zróżnicowane formuły, to odpowiadają one standardowi art. 17 UZ¹³.

2. Charakter prawa petycji w świetle art. 17 UZ

Znaczenie petycji, zwłaszcza kierowanych do Bundestagu, wyraża się przede wszystkim w pełnieniu funkcji swego rodzaju łącznika między parlamentem a obywatelami oraz płaszczyzny dialogu między państwem a jego obywatelami (innymi podmiotami). Tym samym stanowi ono rodzaj „sprzężenia zwrotnego”, pełniąc funkcję ważnego filtra dla oddziaływania decyzji politycznych oraz rozstrzygnięć administracji na życie jednostek¹⁴. Wreszcie, prawo petycji jest ważnym w praktyce instrumentem obywatelskiej partycypacji w politycznych procesach decyzyjnych oraz narzędziem służącym zapewnieniu ich transparentności. W doktrynie niemieckiej wskazuje się w związku z tym, iż przez pryzmat tak określonych funkcji prawa petycji w społeczeństwie demokratycznym należy postrzegać charakter prawa petycji, a zwłaszcza obowiązki jej adresatów, co zostanie omówione w dalszych uwagach.

Prawo petycji, wyrażone *expressis verbis* art. 17 UZ (podobnie w konstytucjach krajowych) jest bez wątpienia publicznym prawem podmiotowym¹⁵ o podwójnej naturze. Jest ono klasycznym prawem obronnym (*Abwehrrecht*). Przepis art. 17 UZ, otwierając „każdemu” dostęp do „przedstawiciela narodu” (innych „właściwych jednostek”), formułuje prawo wolnościowe chroniące przed ingerencjami ze strony państwa, któremu odpowiada obowiązek państwa do nieprzeszkadzania uprawnionemu we wnoszeniu próśb i skarg oraz nienarażania go w związku z zamiarem skorzystania z prawa petycji lub jego realizacji na negatywne konsekwencje (aspekt negatywny).

Publiczne prawo podmiotowe z art. 17 UZ nie wyczerpuje się jednak wyłącznie w roszczeniu o przyjęcie do wiadomości treści prośby lub skargi przez adresata petycji. Jest to wystarczające tylko w sytuacji skarg wykazujących znamiona pieniactwa lub powtarzających stare, dawno rozstrzygnięte sprawy bez wskazania nowych rzeczowych lub prawnych argumentów¹⁶. Co do zasady natomiast, prawo do wniesienia petycji towarzyszą konkretne obowiązki po stronie jej adresata (aspekt pozytywny). Podmiot prawa petycji dysponuje roszczeniem w stosunku do każdorazowego adresata petycji o jej

¹² Por. np. A. Guckelberger, F. Geber, Ch. Zott, *Das Petitionsrecht in Hessen, Rheinland-Pfalz und im Saarland*, „Zeitschrift für Landes- und Kommunalrecht Hessen, Rheinland-Pfalz, Saarland”, 2012, nr 4, s. 125 i n.

¹³ Por. szerzej F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1164.

¹⁴ *Kleine Geschichte...*, *op. cit.*

¹⁵ Por. też R. Stürmer, *op. cit.*

¹⁶ H.-P. Schneider, W. Zeh, *Parlamentsrecht und Parlamentspraxis*, Berlin 1989, s. 1224.

przyjęcie, rzeczowe zbadanie, załatwienie petycji zgodnie z przepisami obowiązującego prawa i wreszcie zawiadomienie wnoszącego o sposobie załatwienia jego żądania¹⁷. Zarówno w doktrynie, jak i orzecznictwie niemieckiego Federalnego Sądu Konstytucyjnego (FSK) wyraża się pogląd, iż w przypadku braku takiego zobowiązania adresata petycji prawo wyrażone w art. 17 UZ nie miałoby żadnego praktycznego znaczenia¹⁸. Sporne jest natomiast, czy i w jakim zakresie adresat petycji ma obowiązek uzasadnienia swojej decyzji.

3. Zakres podmiotowy i przedmiotowy prawa petycji

Zarówno zakres przedmiotowy, jak i podmiotowy prawa petycji zostały ujęte w art. 17 UZ maksymalnie szeroko, z czym koresponduje także daleko idące odformalizowanie petycji.

Prawo petycji przysługuje w myśl art. 17 UZ „każdemu”, a zatem każdej osobie fizycznej bez względu na kryterium obywatelstwa (obywatelom niemieckim, cudzoziemcom, bezpaństwowcom). Przyjmuje się ponadto, że możliwość powoływania się na prawo petycji jest niezależna od miejsca zamieszkania wnoszącego¹⁹. Pewne wątpliwości w doktrynie niemieckiej budzi natomiast uprawnienie do wnoszenia petycji przez cudzoziemców niezamieszkałych na terytorium RFN²⁰. Zdaniem Franza-Wilhelma Dollingera pozbawieniu ich takiej możliwości sprzeciwia się brzmienie art. 17 UZ, który nie przewiduje takiego ograniczenia. Tym samym, zdaniem autora, prawo petycji odnosi się także do cudzoziemców mieszkających poza granicami RFN²¹, w tym także cudzoziemców wydalonych za granicę. Faktycznym ograniczeniem jest zatem jedynie właściwość adresata petycji²². Z kolei zdaniem Ingo von Müncha, cudzoziemcy zamieszkali poza terytorium RFN mogą powoływać się na art. 17 UZ, pod warunkiem, że ich prośba lub skarga skierowana jest przeciwko postępowaniu władz (urzędów) do spraw cudzoziemców, jeśli miało ono miejsce podczas ich pobytu w RFN²³.

Wykonywanie prawa podstawowego, jakim jest prawo petycji, może – w myśl art. 17 UZ – następować zarówno indywidualnie, jak i „wspólnie z innymi”. Stosownie do tego prawo petycji przysługuje zatem także grupom jednostek oraz – zgodnie z art. 19 ust. 3 UZ – krajowym osobom prawnym prawa prywatnego, a także pozostałym podmiotom

¹⁷ Por. też B. Banaszak, Ł. Żukowski, *op. cit.*, s. 49 i n.

¹⁸ H.-P. Schneider, W. Zeh, *op. cit.*, s. 1223.

¹⁹ Por. też A. Dragan, *op. cit.*, s. 48.

²⁰ Na dyskusyjność tej kwestii wskazuje H. Siekmann, G. Duttge, *op. cit.*, s. 328.

²¹ Tak też A. Herbert, *Das Petitionsrecht in der Kommune – Gemeindevertretung als Petitionsadressat*, <http://www.anwalt-offenbach.de/seiten/petit.html> [dostęp 10.05.2015].

²² F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1171–1172.

²³ I. von Münch, *Staatsrecht II*, Stuttgart 2002, s. 328.

prawa prywatnego (w tym również nieposiadającym osobowości prawnej)²⁴. Natomiast – z zastrzeżeniem pewnych wyjątków – osoby prawne prawa publicznego nie mogą korzystać z omawianego tutaj środka²⁵. Prawo petycji przysługuje także strukturom partii politycznych.

Prawo petycji posiadają także osoby pozbawione wolności (w tym tymczasowo aresztowane)²⁶. Dla skorzystania z prawa petycji nie ma również znaczenia posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych. W konsekwencji prawem tym dysponują także osoby ubezwłasnowolnione oraz osoby małoletnie. W odniesieniu do tych ostatnich obowiązują ogólne zasady odpowiedzialności z tytułu realizacji praw podstawowych. Te są spełnione jeśli osoba małoletnia znajduje się w sytuacji umożliwiającej wniesienie petycji oraz rozumie treść rozstrzygnięcia²⁷. Uprawnienia do wnoszenia petycji nie zostali także pozbawieni żołnierze. Co istotne, z takiej możliwości mogą skorzystać bez zachowania drogi służbowej²⁸.

Petycją w rozumieniu art. 17 UZ jest prośba lub skarga skierowana do właściwego adresata („właściwego organu” lub „przedstawicielstwa narodu”)²⁹. Przepis ten używa zatem dwóch pojęć, tj. „próśb” (*Bitte*) i „skarg” (*Beschwerde*), nie dając jednocześnie wskazówek co do ich treści i rozgraniczenia. W praktyce zresztą w skargach z reguły formułuje się także próśby o określone działanie lub zaniechanie organu władzy. Stąd też wskazuje się, że pojęcia „petycji” oraz „próśb” i „skarg” (względnie „zażaleń”) należy uznawać za synonimy, zaś użycie terminu „próśby” w art. 17 UZ nie umniejsza znaczenia zawartej w nim gwarancji³⁰.

W każdym razie dla uznania, że pismo ma charakter petycji, decydujące jest jednak zamieszczenie w jego treści żądania nakierowanego na konkretne działanie (zaniechanie) adresata. Skargi przeciwko aktom administracyjnym mają często formę sprzeciwu wobec określonego działania organu administracji. Ponadto, celem skarg i próśb jest przedstawienie przez wnoszącego określonego zachowania lub zaniechania w sprawie własnej (interes indywidualny), która jest istotna także dla innych, lub mającej na względzie interes ogółu³¹. Konstytucja nie wymaga bowiem, by petycja (skarga lub prośba) dotyczyła wyłącznie ją wnoszącego, może odnosić się do innych osób lub mieć na względzie dobro wspólne. Ma to często miejsce w przypadku tzw. petycji zbiorowych,

²⁴ F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1171–1172.

²⁵ H. Siekmann, G. Duttge, *op. cit.*, s. 328, por. też I. von Münch, *op. cit.*, s. 328. Por. także F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1170.

²⁶ A. Dragan, *op. cit.*, s. 45 i n.

²⁷ F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1171–1172.

²⁸ *Petitionsrecht und Petitionsverfahren*, https://www.bundestag.de/blob/272954/346c5b5ea4790483c1-ce06dd16ad4834/kapitel_14_01_petitionsrecht_und_petitionsverfahren-pdf-data.pdf [dostęp 10.07.2015].

²⁹ A. Dragan, *op. cit.*, s. 45 i n.

³⁰ Por. *Kleine Geschichte...*, *op. cit.*

³¹ *Ibidem*, s. 47. Por. też R. Stürner, *op. cit.*

przedstawianych wraz z listą popierających je osób³². Petycja może być wniesiona w imieniu innej osoby pod warunkiem przedstawienia odpowiedniego upoważnienia³³.

W praktyce petycje wnoszone przez osoby indywidualne dotyczą zwłaszcza prawa pracy (problem bezrobocia) i prawa socjalnego (zwłaszcza spraw rentowych), natomiast w petycjach zbiorowych przeważa problem ustawowych ubezpieczeń zdrowotnych, zastrzeżenia środków karnych w razie przestępstw na tle seksualnym, reformy pisowni, a także utrzymania w mocy ustawy o dalszym wypłacaniu płacy w razie choroby³⁴.

Jeśli natomiast pismo jest zwykłym wyrażeniem poglądu w jakiejś sprawie czy poinformowaniem o jakiejś kwestii, za którym nie idzie żądanie określonego działania/zaniechania, zastosowanie ma art. 5 ust. 1 UZ (wolność wyrażania poglądów), nie zaś art. 17³⁵. Ponadto petycji, w rozumieniu tego ostatniego, nie stanowi wnoszenie środków prawnych (np. odwołania od wyroku sądu karnego)³⁶, ani wnioski o wgląd do akt. Do tych ostatnich zastosowanie ma art. 19 ust. 4 UZ³⁷. Petycjami nie są także prośby czy wnioski o udzielenie informacji, zawiadomienia, pouczenia, zarzuty, ogólne narzekanie czy nagany bądź wyrazy uznania (pochwały) pod adresem jakiegoś zachowania, zdarzenia czy też funkcjonowania organu, bez wyraźnego celu uzyskania rezultatu w postaci określonego działania lub zaniechania³⁸.

Jak wspomniano, art. 17 UZ używa pojęcia „prośb” i „skarg” („zażaleń”), nie definiując ich. Uznaje się, że te pierwsze są żądaniami lub propozycjami działania lub zaniechania działania organów (urzędów) państwowych realizujących zadania publiczne, w tym zwłaszcza propozycje zmian w ustawodawstwie. Natomiast skargi są stwierdzeniami kwestionującymi działania lub zaniechania działania organów (urzędów) administracji w konkretnych przypadkach³⁹. Oznacza to zatem, że treściowo petycje mogą zawierać sugestie, wnioski, propozycje, żądania, czy skargi dotyczące nadzoru służbowego czy też innych aspektów działalności (zaniechania) adresatów petycji. Prawo, o którym mowa w art. 17 UZ, rozciąga się zatem na wszystkie rodzaje podań, wniosków i skarg, które mogą odnosić się zarówno do zachowań przyszłych, jak i mających miejsce w danym momencie⁴⁰.

W kontekście przedmiotu petycji należy także zauważyć, iż przepis art. 17 UZ gwarantuje prawo do ich wnoszenia bez żadnych ograniczeń. Nie oznacza to jednak, że

³² I. von Münch, *op. cit.*, s. 329.

³³ F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1170.

³⁴ Za: I. von Münch, *op. cit.*, s. 329.

³⁵ H. Siekmann, G. Duttge, *op. cit.*, s. 329. Por. też R. Stürner, *op. cit.*

³⁶ P. Schade, *Grundgesetz mit Kommentierung*, Regensburg, 1990, E-book.

³⁷ http://www.rodorf.de/04_staatsr/gr_20.htm [dostęp 10.05.2015].

³⁸ P. Schade, *op. cit.* Por. też A. Dragan, *op. cit.*, s. 45 i n.

³⁹ https://www.bundestag.de/blob/272954/346c5b5ea4790483c1ce06dd16ad4834/kapitel_14_01_petition-srecht_und_petitionsverfahren-pdf-data.pdf [dostęp 10.07.2015].

⁴⁰ F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1168.

prawo to zostało zagwarantowane jako prawo absolutne. Podobnie zatem jak inne prawa podstawowe może być ograniczone, z zastrzeżeniem nienaruszalności jego istoty, dla ochrony praw osób trzecich i innych równoważnych wartości konstytucyjnych⁴¹. Może to mieć znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do treści prawa petycji z punktu widzenia prawa karnego (ochrona czci osobistej)⁴².

Zgodnie z orzecznictwem FTK niedopuszczalna jest petycja, która zawiera treści obraźliwe, prowokacyjne czy szantażujące, a także żądania zachowania niezgodnego z prawem⁴³. Tego rodzaju treści są niedopuszczalne, jakkolwiek musi zostać przekroczona pewna granica⁴⁴.

4. Adresat petycji w świetle art. 17 UZ

Prośbę lub skargę można kierować – zgodnie z formułą art. 17 UZ – do „właściwych organów” i „reprezentacji narodu”. Sformułowanie to powoduje, że krąg potencjalnych adresatów petycji jest bardzo szeroki, obejmując wszystkie organy federalne i landów, niezależnie od tego, czy są to organy (władze) ustawodawcze, wykonawcze czy sądownicze, a także niezależnie od tego, czy należą do administracji władczej, fiskalnej lub świadczącej⁴⁵.

Również określenie „przedstawicielstwo narodu” (*Volkvertretung*) rozumiane jest w piśmiennictwie szeroko, obejmując nim – poza Bundestagiem oraz parlamentami krajowymi (Landtagami i senatami) – także przedstawicielstwa gminne i okręgowe, mimo że w ścisłym tego słowa znaczeniu nie mogą oczywiście być uznane za parlamenty⁴⁶. Skoro jednak – jak się podkreśla – zgodnie z art. 28 ust. 1 UZ: „W krajach związkowych, okręgach i gminach naród musi mieć swoje przedstawicielstwo...”, to petycje mogą być kierowane także do tych przedstawicielstw narodu⁴⁷. W konsekwencji wskazuje się w doktrynie, iż termin *Volkvertretung* powinien być użyty w art. 17 UZ w liczbie mnogiej⁴⁸.

Z reguły petycje nie są rozpatrywane *in pleno*, ale przez specjalnie w tym celu powołane komisje do spraw petycji. W Bundestagu przyjmowaniem i rozpatrywaniem kierowanych doń przez jednostki lub grupy jednostek „prośb” lub „skarg” zajmuje się Komisja Petycji Bundestagu, o której mowa wprost w ustawie zasadniczej (art. 45c UZ),

⁴¹ Tak BVerfGE 49, 24 (55, 64).

⁴² F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1168.

⁴³ Por. np. BVerfGE 2, 225[229f], za: *ibidem*, s. 1170. Por. też P. Schade, *op. cit.*

⁴⁴ P. Schade, *op. cit.*

⁴⁵ I. von Münch, *op. cit.*, s. 329.

⁴⁶ H. Siekmann, G. Duttge, *op. cit.*, s. 330.

⁴⁷ A. Herbert, *op. cit.*

⁴⁸ *Ibidem*.

a której zadania i tryb postępowania konkretyzuje ustawa federalna⁴⁹. Jak się podkreśla, petycje do parlamentu stanowią tradycyjną formę prawa petycji, które przez utworzenie własnej Komisji Petycji zyskały wyraźnie na znaczeniu w niemieckim konstytucjonalizmie⁵⁰.

Podkreślić należy, że zakres właściwości „reprezentacji narodu” jest przy tym najszerszy, może bowiem badać petycje w każdej sprawie, wychodząc poza kompetencje organu, o ile tylko federacja, kraj związkowy lub gmina są w danej sprawie właściwe. Pozostałe urzędy i instytucje publicznoprawne mogą badać petycje tylko w zakresie swojej właściwości. W rozumieniu art. 17 UZ „właściwym organem” jest bowiem podmiot mający ustawową kompetencję w danej sprawie. Dla sądów oznacza to, że rozpatrywanie petycji musi odbywać się w ramach określonych przepisami prawa proceduralnego⁵¹.

Właściwość Bundestagu do zajmowania się petycjami wiąże się z konstytucyjnymi kompetencjami federacji. W przypadku próśb dotyczących ustawodawstwa wynika ona z kompetencji ustawodawczych federacji określonych ustawą zasadniczą (art. 70 UZ). Bundestag zajmuje się wszelkimi skargami, które dotyczą obszaru właściwości rządu federalnego, organów federalnych i pozostałych instytucji wykonujących zadania publiczne federacji. Jest to przy tym niezależne od tego, czy, i w jakim zakresie, organy te i instytucje pozostają pod nadzorem rządu federalnego. Ponadto Bundestag jest właściwy, w granicach określonych w ustawie zasadniczej, w sprawie petycji, które dotyczą konstytucyjnych organów federacji. Należą tu, obok rządu federalnego, Rada Federacji (Bundesrat), prezydent federacji i federalny sąd konstytucyjny. W przypadku tego ostatniego parlament nie może ingerować w sędziowską niezawisłość⁵².

Co istotne, w razie skierowania petycji do organu niewłaściwego, ten ma obowiązek przekazać ją według właściwości lub udzielić wnoszącemu petycję informacji. W każdym razie błędne skierowanie petycji nie czyni jej niedopuszczalną, tym bardziej że konstytucyjne określenie właściwości jest dość nieostre⁵³.

W odróżnieniu od aktu łaski właściwego wspomnianym wyżej konstytucjom historycznym przepis art. 17 UZ formułuje prawo „każdego” do „próśb i skarg”, któremu – jak powiedziano – towarzyszy prawo do żądania odpowiedzi i merytorycznego rozpatrzenia petycji. Zwykle potwierdzenie przyjęcia nie wystarczy. Zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie FTK nie ma wątpliwości, że – jak już wspomniano – adresat petycji

⁴⁹ Szczegółowo zadania i kompetencje komisji ds. petycji określone zostały w ustawie federalnej z dnia 19 lipca 1979 r. Takie komisje funkcjonują także w poszczególnych landach (krajach związkowych).

⁵⁰ H. Bauer, *op. cit.*, s. 455.

⁵¹ Por. też R. Stürner, *op. cit.*

⁵² *Petitionsrecht und Petitionsverfahren...*, *op. cit.*

⁵³ Por. też B. Banaszak, Ł. Żukowski, *op. cit.*

ma nie tylko obowiązek przyjęcia petycji, ale także jej merytorycznego zbadania oraz co najmniej pisemnego powiadomienia wnoszącego o sposobie załatwienia petycji. Zdaniem FSK petent, który wnosi taką samą petycję wielokrotnie w tej samej sprawie, nie ma zasadniczo roszczenia o jej merytoryczne sprawdzenie i załatwienie⁵⁴.

Sporne jest natomiast, czy i w jakim zakresie adresat petycji ma obowiązek uzasadnienia swojej decyzji, zwłaszcza gdy jej treścią jest odrzucenie petycji. Orzecznictwo stoi na stanowisku, że szczegółowe uzasadnienia nie są wymagane, natomiast według przeważającego stanowiska doktryny wnoszący może domagać się co najmniej krótkiego uzasadnienia przyczyny takiego stanowiska⁵⁵. W doktrynie spotkać można także pogląd wskazujący, że to, czy wystarczające jest lakoniczne poinformowanie wnoszącego petycję co do sposobu zajęcia się sprawą będącą jej przedmiotem, a także co do motywów określonego załatwienia sprawy, może być rozstrzygnięte wyłącznie w kontekście funkcji prawa petycji, a więc szeroko rozumianego wspierania ingerencji wokół dobra wspólnego. Implikuje to wedle przywołanego stanowiska obowiązek uzasadnienia odpowiedzi adresata petycji⁵⁶.

W ostatnim czasie wątpliwości co do nazbyt lakonicznego uzasadnienia decyzji Komisji Petycji odrzucającej petycję były wyrażane w związku z wniesioną przez Fundację Giordano Bruno petycją w sprawie praw podstawowych małp człekokształtnych, której celem było uznanie szympanów, bonobos, goryli oraz orangutanów za podmioty prawa. Dyskusję, a nawet oburzenie środowisk obrońców praw zwierząt, wzbudziło kategoryczne odrzucenie petycji uzasadnione jedynie dwoma zdaniami: „Prawa podstawowe (Art. 1 do 19 GG) są zastrzeżone dla osób fizycznych i nie rozciągają się na wszystkie żywe istoty. Nawet jeśli można wywodzić dużą genetyczną zgodność małp człekokształtnych i ludzi, w przypadku tych małp chodzi nadal o zwierzęta”⁵⁷.

W każdym razie brak jakiegokolwiek (choćby lakonicznego) uzasadnienia odrzucenia petycji przez jej adresata uznaje się za naruszenie art. 17 UZ. Będzie ono miało miejsce także w sytuacji, gdy adresat petycji nie przyjmie jej do rozpatrzenia lub zostanie rozpoznana w stopniu niewystarczającym bądź w ogóle, a także, gdy wnoszący petycję zostanie obciążony związanymi z tym kosztami, oraz gdy zamierzone lub wykonane prawo petycji spowoduje negatywne konsekwencje dla wnoszącego. To samo dotyczy niezgodnej z zasadami postępowania reakcji adresata na petycję. W takiej sytuacji wnoszący

⁵⁴ BVerfGE 2, 225.

⁵⁵ Por. K. Stern, *Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland, Band III/2, Allgemeine Lehren der Grundrechte*, München 1994, s. 1160, a także H. Siekmann, G. Duttge, *op. cit.*, s. 331 oraz K.-D. Borchardt, *op. cit.*, s. 198–199. Por. też P. Schade, *op. cit.*

⁵⁶ H.-P. Schneider, W. Zeh, *op. cit.*, s. 1224.

⁵⁷ *Petitionsausschuss lehnt Grundrechte für Menschenaffen ab*, 7 lipca 2015 r., <http://hpd.de/artikel/11928> [dostęp 10.07.2015].

petycję może wystąpić na drogę postępowania administracyjnego. Ponadto, po spełnieniu dalszych przesłanek może skierować skargę konstytucyjną do FSK⁵⁸.

5. Wymagania formalne petycji i ich rodzaje w świetle art. 17 UZ oraz ustawodawstwa

Charakterystyczne dla prawa petycji jest jego daleko idące odformalizowanie. Przepis art. 17 UZ nie formułuje żadnych szczególnych, proceduralnych wymagań odnośnie do wnoszenia „skarg” lub „prób”. Ustawa zasadnicza formułuje jedynie minimalne wymagania formalne petycji, tj. formę pisemną żądania⁵⁹ oraz oznaczenie wnoszącego. Skargi i próby anonimowe nie stanowią zatem petycji. Uprzywilejowanie petycji w stosunku do innych formalnych środków ochrony prawnej wiąże się właśnie z tym, że może być wniesiona bez zachowania określonego terminu, szczególnej formy (z zastrzeżeniem jednak formy pisemnej) oraz bez konieczności wykazania tzw. przesłanki pokrzywdzenia⁶⁰.

Jak wspomniano, w myśl art. 17 UZ prawo petycji może być wykonywane zarówno indywidualnie, jak i „wspólnie z innymi”. Stosownie do tego wyróżnia się petycje zbiorowe – *Sammelpetition*, wnoszone przez grupę osób. Niemniej petycja musi być podpisana przez każdego wnoszącego indywidualnie.

W myśl powszechnie przyjmowanej w doktrynie niemieckiej wykładni art. 17 UZ petycje służą nie tylko ochronie indywidualnych praw i interesów, ale także interesu ogółu. W związku z tym już od dawna do petycji zalicza się tzw. petycje masowe, a więc prośby lub skargi o jednakowej treści kierowane do danego adresata (np. Bundestagu) w ogromnej liczbie. Prawo petycji stało się tym samym w pewnym sensie prawem grup obywateli do wywierania politycznego nacisku na władzę⁶¹. Wyróżnia się również petycje wielokrotne wnoszone indywidualnie i dotyczące tej samej sprawy⁶².

Szczególnym rodzajem petycji funkcjonującym w praktyce niemieckiej od 1 września 2005 r. są wspomniane wyżej petycje publiczne do Bundestagu, którym – z racji na ich nowatorski charakter, a także ogromną popularność – należy poświęcić więcej uwagi. Stanowią one formę petycji do parlamentu (Bundestagu). Ich specyfika polega jednak na tym, iż łączą one konwencjonalne petycje (prośby i skargi) kierowane do „przedstawicielstwa narodu” z możliwościami współczesnych technologii informacyjnych

⁵⁸ F.-W. Dollinger, *op. cit.*, s. 1174.

⁵⁹ Komisja Petycji Bundestagu pozwala na przekazanie petycji także faksem. Nie ma natomiast możliwości przedłożenia petycji ustnie lub jej osobistego przekazania, *Petitionsrecht und Petitionsverfahren, op. cit.*

⁶⁰ H. Siekmann, G. Duttge, *op. cit.*, s. 329. Por. też P. Schade, *op. cit.*, a także R. Stürner, *op. cit.*

⁶¹ A. Herbert, *op. cit.*

⁶² A. Dragan, *op. cit.*, s. 47.

i komunikacyjnych, tworząc tym samym na płaszczyźnie tzw. e-zarządzania nowy typ petycji o samodzielnych funkcjach, wymogach i skutkach, które odróżniają je od innych form petycji⁶³.

W pierwotnej koncepcji petycja publiczna nawiązywała do szkockiego pierwowzoru. W 2005 r. jako rozwiązanie pilotażowe została zainicjowana w niemieckim Bundestagu, później była wielokrotnie modyfikowana i rozwijana pod względem technicznym⁶⁴.

Co istotne, jakkolwiek e-petycja (petycja publiczna) uzyskała już charakter ustabilizowanej instytucji, to nie znalazła – jak dotąd – wyraźnej regulacji ani w ustawie zasadniczej, ani we wspomnianej wyżej ustawie o uprawnieniach Komisji Petycji Bundestagu. Petycje publiczne, gdy idzie o ich trzon, znajdują natomiast podstawę w określonych w § 110 ust. 1 Regulaminu Niemieckiego Bundestagu zasadach postępowania Komisji odnośnie do rozpatrywania próśb i skarg (zmienionych z dniem 1 stycznia 2012 r.) oraz w „Wytycznych dotyczących postępowania z petycjami publicznymi”. Te ostatnie zawierają także definicję legalną petycji publicznych, zgodnie z którą są kierowane do niemieckiego Bundestagu „prośby i skargi dotyczące interesu ogólnego”⁶⁵. Mogą być one wnoszone zarówno indywidualnie, jak i grupowo.

Regulamin Bundestagu i wspomniane „Wytyczne” formułują szereg warunków, którym muszą odpowiadać petycje publiczne. Warunki te określają m.in. to, że: 1) sprawa, której dotyczy petycja, musi pozostawać w granicach właściwości Komisji Petycji Bundestagu, 2) petycję należy wnieść w formie elektronicznej, oraz 3) należy przestrzegać wymagań co do przedmiotu oraz uzasadnienia prośby lub skargi. Do uznania petycji za publiczną konieczne jest, by dotyczyła ona interesu ogółu (a nie indywidualnego interesu wnoszącego), ponieważ tylko w takiej sytuacji może być ona przedmiotem rzeczowej dyskusji publicznej⁶⁶. Spełnienie tych przesłanek bada aparat pomocniczy (Sekretariat) działający przy Komisji Petycji, który odnośnie do upublicznienia petycji w Internecie stosuje rygorystyczne kryteria oceny⁶⁷. Petycja publiczna nie podlega przyjęciu, gdy: jej przedmiotem są osobiste prośby lub skargi, nie została sporządzona w języku niemieckim, narusza godność człowieka, zawiera treści w oczywisty sposób fałszywe, przeinaczające lub upokarzające, jest w oczywisty sposób nierzeczowa lub wychodzi z fałszywych przesłanek, wzywa do popełnienia czynów karalnych, sprzecznych z porządkiem publicznym lub konstytucyjnym bądź naruszających ustalone zwyczaje, zawiera informacje chronione, dotyczy dóbr osobistych konkretnych

⁶³ H. Bauer, *op. cit.*, s. 455.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Ibidem*. Por. też A. Dragan, *op. cit.*, s. 47.

⁶⁶ A. Dragan, *op. cit.*, s. 57, a także H. Bauer, *op. cit.*, s. 455–456.

⁶⁷ H. Bauer, *op. cit.*, s. 455–456.

osób, reklamuje produkty lub usługi, zawiera linki do innych stron internetowych bądź też język w niej użyty jest niestosowny⁶⁸.

Ponadto ustawa określa przypadki, w których Komisja może odmówić upublicznienia petycji, a mianowicie gdy: 1) w danej kadencji już zajmowała się podobną sprawą, a kolejna nie wnosi żadnych nowych informacji, bądź gdy taką petycją zajmuje się w danym momencie, 2) sprawa będąca przedmiotem petycji wpłynie niekorzystnie na spokój społeczny, stosunki międzynarodowe lub dialog międzynarodowy, 3) inne petycje danego inicjatora już zostały upublicznione na stronie internetowej Komisji, 4) petycja nie ma w oczywisty sposób szans powodzenia, 5) nie ma technicznych możliwości zaprezentowania petycji na stronach internetowych Komisji⁶⁹.

Petycje publiczne zamieszczone są, za zgodą inicjatora petycji, na okres 6 tygodni na stronie internetowej Komisji Petycji Bundestagu w celu umożliwienia osobom zainteresowanym zapoznania się z treścią petycji oraz wyrażenia poparcia i podpisania danej petycji (ze wskazaniem imienia i nazwiska oraz adresu osoby popierającej) lub zabrania głosu na temat, którego ona dotyczy⁷⁰.

Petycje publiczne jako względnie nowa instytucja obywatelskiej partycypacji nie zamykają się – jak się podkreśla – jedynie w roli chronionego prawem interaktywnego internetowego forum dyskusji. W praktyce mogą one wywołać także inne skutki. Mianowicie im więcej głosów poparcia zostanie wyrażonych pod daną petycją, „tym większy ciężar gatunkowy będzie miała w dalszym postępowaniu”⁷¹. Swego rodzaju quorum, którego osiągnięcie wywołuje dalsze skutki prawne, stanowi liczba 50 tysięcy podpisów. Petycje, które osiągnęły ten próg, kierowane są pojedynczo na posiedzenie Komisji Petycji, na której publicznym posiedzeniu wysłuchiwanie są wnoszący petycję lub ich grupa. W doktrynie wskazuje się jednak, że powyższe skutki nie są jednak cechą szczególną i wyłączną petycji publicznych, ponieważ zgodnie z zasadami postępowania mają one miejsce także w przypadku petycji zbiorowych i masowych⁷². Nie budzi natomiast wątpliwości, że petycje publiczne w stosunku do konwencjonalnych próśb kierowanych do Bundestagu są uprzywilejowane zarówno przez możliwość upublicznienia treści petycji i jej uzasadnienia w Internecie, jak i przez znaczne ułatwienie procesu uzyskiwania poparcia pod petycją drogą elektroniczną.

Nową formę petycji w postaci petycji publicznych określa się w doktrynie mianem „projektu latarni morskiej”, akcentując tym samym sukces tego rozwiązania⁷³. Wskazuje

⁶⁸ A. Dragan, *op. cit.*, s. 57.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 57–58.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 45 i n.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² H. Bauer, *op. cit.*, s. 456.

⁷³ *Ibidem*, s. 459 i tam przywołana literatura.

się, że innowacyjna modernizacja istoty petycji przez wprowadzenie e-petycji udała się, wspierając transparentność oraz dyskurs w postępowaniu petycyjnym. Petycje publiczne określa się nawet jako kamień węgielny oraz filar politycznej partycypacji, a także jako wzór mogący rozprzestrzeniać się zarówno na inne kraje związkowe RFN, jak też inne kraje europejskie i pozaeuropejskie⁷⁴.

Z drugiej jednak strony, obecny kształt petycji publicznych nie jest wolny od wątpliwości, w tym także natury konstytucyjnej. Wiążą się one w pierwszej kolejności z wymogiem elektronicznego wniesienia petycji, budzącego niejasności w kontekście pisemnej formy petycji, o której mowa wyraźnie w art. 17 UZ. W praktyce uznaje się, że w przypadku elektronicznego wniesienia petycji forma pisemna jest zachowana, jeżeli dane inicjatora oraz jego adres są widoczne oraz użyty został dostępny na stronie internetowej Komisji Petycji Bundestagu formularz traktowany jako elektroniczny substytut podpisu⁷⁵.

Wskazuje się także na nierówne (szczególne) traktowanie indywidualnych petycji publicznych, wyrażające się w licznych przywilejach w toku postępowania, niejasne kryteria zakwalifikowania prośby jako petycji publicznej, a także uprawnienia decyzyjne Komisji Petycji. Uważa się, że wątpliwości te powinny zostać wyjaśnione i wyraźnie uregulowane przez ustawodawcę⁷⁶.

6. Tryb postępowania z petycjami do Bundestagu

Uprawnienia Komisji Petycji Bundestagu oraz tryb postępowania z petycjami reguluje wspomniana ustawa o uprawnieniach Komisji Petycji z 19 lipca 1975 r. Komisje Petycji funkcjonują także w parlamentach związkowych (Landtagach). Bundesrat nie ma takich uprawnień.

Petycje wnoszone są do Bundestagu, a jego przewodniczący przekazuje je Komisji Petycji Bundestagu, a ta w razie potrzeby zasięga opinii komisji wyspecjalizowanej. Inne organy (rząd federalny, urzędy państwowe) mają obowiązek zapewnienia członkom Komisji wszelkiej dostępnej pomocy, w tym informacji, dostępu do akt i wstępu do instytucji. Sądy również zobowiązane są udzielać pomocy Komisji⁷⁷.

Zgodnie z ustawą o Komisji Petycji zajmuje się ona petycjami, które dotyczą zakresu kompetencji Bundestagu, rządu federalnego, urzędów federalnych i innych instytucji wykonujących zadania federacji, niezależnie od tego, czy podlegają nadzorowi rządu federalnego, a także petycjami dotyczącymi innych organów konstytucyjnych

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Petitionsrecht und Petitionsverfahren, *op. cit.*

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ A. Dragan, *op. cit.*, s. 45.

państwa. Petycje dotyczące realizacji prawa federalnego lub prawa UE przez kraje związkowe rozpatrywane są przez Komisje tylko w zakresie, w jakim realizacja ta podlega nadzorowi federacji, lub gdy petycja zawiera prośbę dotyczącą ustawodawstwa federalnego lub prawa UE⁷⁸.

Przedmiotem petycji kierowanych do Komisji może być w ograniczonym zakresie postępowanie przed sądami, ale tylko w sytuacji, gdy „w sporze prawnym instytucje państwowe wymagają od jego uczestnika określonego zachowania, wymagane jest przyjęcie regulacji prawnej, zapobiegającej wydaniu w przyszłości orzeczenia sądu, na które skarży się petent, instytucje państwowe zostają wezwane do rezygnacji z wykonania korzystnego dla nich orzeczenia sądu”⁷⁹. Nie podlegają natomiast rozpatrzeniu petycje, w których oczekuje się ingerencji w niezawisłość sędziowską.

Petycje publiczne rozpatrywane są przez Komisję Petycji w tej samej procedurze co pozostałe petycje. Jeżeli kilka petycji dotyczy tej samej sprawy, Komisja może połączyć je w jedną petycję publiczną ze wskazaniem głównego inicjatora⁸⁰.

Podania, które nie są petycjami, załatwiane są natomiast przez udzielenie nadawcy rad i wskazówek lub przesłanie sprawy do odpowiedniego urzędu. Petycje dotyczące żołnierzy rozpatrywane są przez Komisję Petycji wspólnie z pełnomocnikiem Bundestagu ds. wojskowych. Inne petycje, ze względu na ich przedmiot, Komisja Petycji może przekazywać w celu zasięgnięcia stanowiska, właściwym komisjom branżowym⁸¹.

7. Praktyczne znaczenie prawa petycji w RFN

W praktyce obserwuje się systematyczny wzrost liczby petycji⁸². Poza Bundestagiem, największa ich liczba kierowana jest do kanclerza federalnego, do prezydenta oraz poszczególnych ministrów⁸³. Największą popularnością cieszą się jednak petycje publiczne wnoszone do Bundestagu. Jak się wskazuje, już w styczniu 2006 r. okazało się, że wprowadzenie nowej formy petycji zostało dobrze przyjęte. Około 10% nowych petycji wnoszonych jest w drodze formularza elektronicznego, przy czym liczba ta systematycznie wzrasta. Każdego roku do Bundestagu wpływa około 20 tys. petycji⁸⁴.

Powoduje to, że e-petycje uważane są za lidera oferty internetowej niemieckiego Bundestagu; O praktycznym znaczeniu petycji publicznej świadczy ponad milion

⁷⁸ *Ibidem*, s. 48.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ A. Dragan, *op. cit.*, s. 45 i n. oraz s. 57.

⁸¹ *Ibidem*, s. 49–50.

⁸² I. von Münch, *op. cit.*, s. 329.

⁸³ A. Dragan, *op. cit.*, s. 47.

⁸⁴ *Von der Untertanenbitte zum politischen Bürgerrecht, op. cit.*

użytkowników strony internetowej Komisji Petycji⁸⁵. Jak wskazuje H. Bauer, liczby przemawiają same za siebie. W 2012 r. liczba petycji publicznych (złożonych na elektronicznym formularzu Komisji Petycji) wynosiła 6784, co stanowiło 43% wszystkich petycji, na stronie zameldowało się ponad 85 tys. nowych użytkowników oraz do 526 opublikowanych petycji zarejestrowanych zostało ponad 500 tys. podpisów z poparciem⁸⁶. Na przykład w sprawie ratyfikacji umowy ACTA podpisy wyrażające poparcie pod petycją dotyczącą tej kwestii złożyło 62 tys. użytkowników⁸⁷.

Przytoczone dane potwierdzają nieunikniony i pożądany trend elektronizacji praktyki petycyjnej. E-petycje otwierają bowiem nowe możliwości zarówno dla wnoszących petycje, jak i osób zainteresowanych ich treścią oraz wyrażeniem poparcia dla zawartych w nich propozycji lub żądań. Dają także rękojmię większej transparentności ich rozpatrywania i podejmowania konkretnych działań ze strony Bundestagu.

---

⁸⁵ H. Bauer, *op. cit.*, s. 456–457.

⁸⁶ Dane za: H. Bauer, *op. cit.*, s. 457.

⁸⁷ Por. szerzej, *ibidem*, s. 457–458.

